

PRISELJENCI

Uredil Miran Komac

Inštitut za narodnostna vprašanja

VSEBINA

Miran Komac Spremna beseda	1
-------------------------------------	---

I. DEL

Petra Koter Pojmovanje in opredeljevanje manjšin	7
Miran Komac Varstvo »novih« narodnih skupnosti v Sloveniji	35

II. DEL

Danko Dolenc Priseljevanje v Slovenijo z območja nekdanje Jugoslavije po drugi svetovni vojni	69
---	----

III. DEL

Romana Bešter Integracija in model integracijske politike	105
Felicita Medved Državljanstvo nove države v letu 1991 – inicialna opredelitev in korekcijske dopolnitve slovenskega državljanstva	135
Barbara Kejžar Dvojno državljanstvo kot element integracijske politike	153
Mojca Medvošek Razmišljanja o pojavih nestrpnosti in etnične distance v slovenski družbi	187
Romana Bešter Socialnoekonomska integracija priseljencev iz prostora nekdanje Jugoslavije in njihovih potomcev v Sloveniji	219
Sara Brezigar Pojava etnične diskriminacije v javni upravi, vojski in policiji v Republiki Sloveniji	257

Petra Roter	
Pomen in vloga jezika v integracijskem procesu	301
Mojca Medvešek	
Percepcije priseljencev in potomcev priseljencev o kulturni razsežnosti integracijskega procesa	333
Miran Komac	
Mediji in »nove« narodne skupnosti	373
Felicita Medved	
Politična udeležba in stališča o političnem predstavnstvu »novih etničnih/narodnih skupnosti«	391
Tatjana Pezdir	
Stiki in vezi z izvornim okoljem	423

IV. DEL

Janez Firc	
Slovenija v sodobnem migracijskem kontekstu EU	449

PRILOGE

Mojca Medvešek, Mitja Hafner Fink	
Opis poteka raziskave percepcije slovenske integracijske politike	479
Etnična podoba Slovenije skozi statistične podatke	509
Seznam preglednic:	
Preglednica 1: Prebivalstvo po narodni pripadnosti, Slovenija, popisi 1953, 1961, 1971, 1981, 1991 in 2002	510
Preglednica 2: Prebivalstvo po maternem jeziku, popisi leta 1921-2002	512
Preglednica 3: Prebivalstvo po narodni pripadnosti, občine, popis 2002, preračun na občine, veljavne dne 1. 1. 2007	513
Preglednica 4: Prebivalstvo po maternem jeziku, Slovenija, popis 2002, preračun na občine, veljavne dne 1. 1. 2007	520
Preglednica 5: Prebivalstvo po veroizpovedi, občine, Slovenija, popis 2002, veljavne dne 1. 1. 2007	527
Preglednica 6: Prebivalstvo po kraju rojstva in narodni pripadnosti, popis 2002	532

Preglednica 7: Popolne družine po narodni pripadnosti žene in moža, popis 2002.....	533
Preglednica 8: Prebivalstvo po starosti, spolu in narodni pripadnosti, popis 2002.....	534
Preglednica 9: Prebivalstvo staro 15 let in več, po narodni pripadnosti in izobrazbi, popis 2002.....	535
Preglednica 10: Prebivalstvo po veroizpovedi in narodni pripadnosti, popis 2002.....	537
Preglednica 11: Prebivalstvo po veroizpovedi in tipu naselja, popisa 1991 in 2002.....	538
Preglednica 12: Ženske stare 15 let in več po narodni pripadnosti in številu živorojenih otrok, popis 2002.....	539
Preglednica 13: Prebivalstvo po pogovornem jeziku v družini in maternem jeziku, popis 2002.....	540
Preglednica 14: Prebivalstvo staro 15 let in več po poklicu in narodni pripadnosti.....	541
Preglednica 15: Priseljenci v Slovenijo po letih priselitve in državi odselitve, popis 2002.....	542
Preglednica 16: Priseljenci v Slovenijo po obdobjih priselitve in državi odselitve, popis 2002.....	544
Preglednica 17: Prebivalstvo po narodni pripadnosti, najdeno v obeh popisih 1991 in 2002.....	545
Preglednica 18: Prebivalstvo po maternem jeziku, najdeno v obeh popisih 1991 in 2002.....	546
Preglednica 19: Prebivalstvo po veroizpovedi, najdeno v obeh popisih 1991 in 2002.....	547
Preglednica 20: Prebivalstvo po pogovornem jeziku v družini, najdeno v obeh popisih 1991 in 2002.....	548

SPREMNA BESEDA

Miran Komac

Ozemlje, na katerem je v začetku devetdesetih let nastala samostojna država Slovenija, ni bilo nikoli etnično homogeno. Število etničnih manjšin, njihov obseg ter njihova realna gospodarska in politična moč so se v različnih zgodovinskih obdobjih spreminjali skladno s spreminjanjem političnih meja in suverenosti nad tem ozemljem. Zadnje spreminjanje državnih meja na začetku 90. let je na območju Slovenije pustilo kar »pestro«¹ zbirko pripadnikov neslovenskih etničnih skupin. Razvrstiti jih je mogoče v dve skupini: na *zgodovinske narodne manjšine* (v ustavi je govor o avtohtonih narodnih skupnostih brez posebne razlage pridevnika avtohton) in *»nove«* narodne skupnosti. V kategorijo zgodovinske narodne manjšine so vštete italijanska, madžarska in romska narodna skupnost. Med *»nove«* narodne skupnosti uvrščamo pripadnike narodov nekdanje skupne jugoslovanske države, ki so se v Slovenijo priseljevali v celotnem obdobju njenega obstoja, posebej intenzivno od sredine šestdesetih let prejšnjega stoletja; predvsem zaradi ekonomskih razlogov.

Slovenski režim varstva (narodnih/etničnih) manjšin je trodimenzionalen: 1) relativno celovita pravna zaščita zgodovinskih narodnih manjšin, italijanske in madžarske; njihova pravna zaščita obsega, poleg ustavnih določb¹ še nabor določb, ki jih je mogoče najti v številnih področnih zakonih; 2) selektiven obseg določb za varstvo romske skupnosti² in 3) rudimentaren model obranjanja narodne identitete *»novih«* narodnih skupnosti. Ustava ne vsebuje posebnih določb za varstvo *»novih«* manjšin-

¹ Ustava Republike Slovenije (Ur. l. RS, št. 33/91), 11. člen: »Uradni jezik v Sloveniji je slovenski. Na območjih občin, v katerih živita italijanska ali madžarska narodna skupnost, je uradni jezik tudi italijanski ali madžarski.« - Ustava Republike Slovenije, 64. člen: [posebne pravice avtohtone italijanske in madžarske narodne skupnosti v Sloveniji] Avtohtoni italijanski in madžarski narodni skupnosti ter njuni pripadnikom je zagotovljena pravica, da svobodno uporabljajo svoje narodne simbole in da se obranjajo svoje narodne identitete ustanavljajo organizacije, razvijajo gospodarske, kulturne in športno-rekreativne dejavnosti ter dejavnosti na področju javnega obveščanja in založništva. V skladu z zakonom imata ti narodni skupnosti in njuni pripadniki pravico do vzgoje in izobraževanja v svojem jeziku ter do oblikovanja te vzgoje in izobraževanja. Zakon določa območja, na katerih je dvojezično šolstvo obvezno. Narodna skupnostra in njuni pripadnikom je zagotovljena pravica, da gojijo odnose s svojimi matičnimi narodi in njunima državama. Država gostro in ravnodušno podpira uveljavljanje teh pravic. - Na območjih, kjer ti skupnosti živita, ustanovijo njuni pripadniki za uresničevanje svojih pravic svoje samospravne skupnosti. Na njihov predlog lahko država posebej samospravne narodne skupnosti osprejčuje določilni nalog iz državne pristojnosti ter zagotavlja sredstva za njihovo uresničevanje. - Narodni skupnosti sta neposredno zastopani v predstavniških organih lokalne samouprave in v državnem zboru. - Zakon ureja položaj in način uresničevanja pravic italijanske oziroma madžarske narodne skupnosti na območjih, kjer živita, obveznosti samospravnih lokalnih skupnosti za uresničevanje teh pravic, ter tiste pravice, ki jih pripadniki teh narodnih skupnosti uresničujejo tudi zunaj teh območij. Pravice obeh narodnih skupnosti ter njuni pripadniki so zagotovljene na glode na število pripadnikov teh skupnosti. - Zakoni, drugi predpisi in splošni akti, ki zadevajo uresničevanje v ustavi določenih pravic in položaja obeh narodnih skupnosti, ne smejo biti sprejeti brez soglasja predstavnikov narodnih skupnosti.

² Za varstvo romske skupnosti je pomemben 85. člen ustave (golobaj) in posebne pravice romske skupnosti v Sloveniji: Poltanj in posebne pravice romske skupnosti, ki živi v Sloveniji, ureja zakon.

skih skupnosti. V ustavi tudi ni posebnih določb za varstvo »oživljene« nemško govoreče narodne skupnosti. Edino ustavno določbo, na katero se pripadniki teh skupnosti lahko oprejo pri ohranjanju narodnih posebnosti, je mogoče najti v 61. členu (izražanje narodne pripadnosti)¹ in v 62. členu (pravica do uporabe svojega jezika in pisave)² slovenske ustave.

Vprašanje integracije ob hkratnem ohranjanju etničnih posebnosti »novih« narodnih skupnosti je velik izziv za sodobno slovensko družbo. Samo model razvoja, ki bo spodbujal ohranjanje etničnih posebnosti, lahko vodi k večji notranji koheziji države in njeni varnosti. Evropska zgodovina pozna obilico primerov, s pomočjo katerih je mogoče pokazati, da vodi model integracije, ki temelji na grobi ali »tihu« asimilaciji, v stanje zgolj navidezne trdnosti države. V kriznih razmerah pa so vsi problemi procesa asimilacije eskalirali v neverjetno brutalni obliki. Model etnične nivelizacije, ki temelji na procesih nasilne asimilacije, rosi v sebi še dodatno nevarnost: nevarnost homogenizacije na narodnostni podlagi, kar je pogosto ključni element trdnosti (več)etničnih držav.

Kaj je bil temeljni namen našega raziskovalnega početja, ki se je odvijalo v okviru ciljnega raziskovalnega projekta Percepcije slovenske integracijske politike (PSIP)?³ Na podlagi empiričnega raziskovanja mnenj in stališč pripadnikov »novih« manjšinskih populacij⁴ (in pripadnikov večinske narodne populacije) pridobiti dovolj valentnih podatkov, ki jih velja upoštevati pri izgrajevanju slovenske integracijske politike. Integracijska politika mora nastajati ob sodelovanju vseh etničnih segmentov slovenske družbe. Le družba, ki je usmerjena k odpravljanju različnih vidikov socialnega izključevanja, tudi izključevanja na etnični podlagi, bo sposobna zbrati dovolj potencialov za trajnostni gospodarski in družbeni razvoj.

Pregledovanje strokovne literature s področja migracijskih študij v Sloveniji razkriva »enosmernost« raziskovanja integracijskih procesov v Sloveniji – v pretežni meri poznamo predstave večinskega (slovenskega) prebivalstva, zelo malo pa vemo o hotenjih in pričakovanih pripadnikov »novih« narodnih skupnosti do ohranjanja prinesene ali podedovane narodne identitete. Integracijska politika je lahko uspešna samo, če je mogoče najti ustrezno simbiozo med stališči večinske/dominantne etnične skupnosti do vključevanja imigrantov in njihovih potomcev v večinsko slovensko družbo ter hotenji in željami nedominantnih etničnih skupin.

¹ Prehranilna romska skupnost se urejena je v posebnem zakonu – Zakon o romski skupnosti v Republiki Sloveniji (U. l. RS, 33/91). Omenjena pa je še v dvajsetih (12) poslovnih zakonih.

² Ustava Republike Slovenije, (U. l. RS, 33/91) 61. člen (izražanje narodnostne pripadnosti): »Vsakdo ima pravico, da svobodno izraža pripadnost k svojemu narodu ali narodni skupnosti, da goji in izraža svoje kulture in uporablja svoj jezik in pisavo.«

³ Ustava Republike Slovenije, (U. l. RS, 33/91) 62. člen (pravica do uporabe svojega jezika in pisave): »Vsakdo ima pravico, da pri uresničevanju svojih pravic in dolžnosti ter v postopkih pred državnimi in drugimi organi, ki opravljajo javno službo, uporablja svoj jezik in pisavo na način, ki ga določa zakon.«

⁴ Projekt Percepcije slovenske integracijske politike je potekal v okviru ciljnega raziskovalnega programa »Koskaveničnost Slovenije 2001–2006«, izvajalci: Inštitut za narodnostna vprašanja, Fakulteta za družbene vede in Inštitut za slovensko tisoletje ZRC SAZU. Vodja projekta Miran Komac, sodelavci: Romana Božac, Maja Hafner - Fink, Marina Lukič - Harin, Felkita Medved, Mojca Močveček, Mirjam Milbarčič Hladnik, Petra Roter in mag. Natalija Vrečer.

⁵ Populacije, ki so spredmet raziskovalne obravnave, prihajajo skoraj v celoti s področja držav naslednik nekdanje skupne jugoslovanske države.

V dokumentih slovenske države je bilo mogoče najti le posamezne segmente pojma integracije. Res pa je, da Slovenija ni edina država, ki ima težave z opredeljitvijo migracijske politike in z merjenjem vključenosti imigrantov v sprejemno družbo.⁷ Zato se pri pripravi vprašalnika in razporejanju študij, ki so nastala na podlagi gradiva, pridobljenega z empiričnim raziskovanjem, nismo mogli »zgledeovati« po vnaprej določenem modelu. Gradivo smo razporedili tako, da smo zajeli vsa (ali vsaj njihov pretežni del) področja, za katera smo raziskovalci menili, da so pomembna za proces vključevanja priseljenih prebivalcev Republike Slovenije (in njihovih potomcev) v slovensko družbo na način, ki bi jim omogočal ohranjanje in izkazovanje etničnih posebnosti. To so po mnenju članov raziskovalne skupine tudi področja, ki zahtevajo posamezne področne politike slovenske države.

Struktura monografskega dela skuša slediti naboru t. i. kompenzacijskih pravic;⁸ naboru »posebnih« pravic, ki jih običajno zasledimo pri obravnavi klasičnih, zgodovinskih, narodnih, etničnih in/ali jezikovnih manjšin. Nenazadnje so te skupnosti narodne manjšine. Res je, da so te manjšine, ki so nastale na drugačen način, kot so nastale »zgodovinske« narodne skupnosti; res je, da drugačen način nastanka vpliva na oblikovanje drugačnih razpoznavnih značilnosti. Toda to ne spreminja dejstva, da je treba tudi te skupnosti obravnavati kot (posebne vrste) narodnih manjšin, ki jim pripada nabor »posebnih« manjšinskih pravic. Med »posebne« manjšinske pravice se uvrščajo: 1) raba jezika; 2) izobraževanje; 3) kultura; 4) asociacije in organizacije; 5) stiki; informiranje; 6) zaposlovanje v javnih službah; 7) politična participacija; 8) avtonomija in 9) soodločanje. Ti problemski sklopi so razporejeni po posameznih prispevkih, ki jih je mogoče najti v III. delu pričujoče knjige.

Skupnosti, ki so predmet našega zanimanja, so posebne vrste narodnih manjšin. Zato sta delu priloženi študiji o opredeljevanju manjšin ter študija o modelu varstva narodnih manjšin v Sloveniji. Obe študiji bosta bralcu v pomoč pri iskanju odgovora na pogosto slihan očitek, da Slovenija diskriminira pripadnike »novih« narodnih manjšin. Relevanten prispevek k pojasnjevanju različnih modelov varstva narodnih manjšin je prispevek o izvoru narodne pestrosti na Slovenskem. Ta je nastala, kot je razvidno iz študije v II. delu te knjige, kot rezultat priseljevanja v Slovenijo z območij nekdanje skupne jugoslovanske države. Opozoriti pa je treba še na izjemno pomembno dejstvo – migracijski procesi z nastankom nove države niso zameli. Zato bralcu ponujamo v razmislek študijo z naslovom Slovenija v sodobnem migracijskem kontekstu EU. Priseljevanja v Slovenijo ni mogoče preprečiti, kot bi si to nekateri želeli. Priseljence bomo tudi v prihodnje hudo potrebovali. Dolžnost države torej je, da zgradi mehanizme, ki bodo priseljencem ponudili slovesno kot njihovo življenjsko izbiro.

Nabor »posebnih« manjšinskih pravic se v luči nediskriminacijske obravnave med posameznimi kategorijami etničnih manjšin lahko uporabi tako za zgodovinske kot za »nove« narodne/etnične manjšine. To pa ne pomeni, da je nujno potrebno pri uresničevanju omenjenih pravic »novih« narodnih manjšin uporabiti enake metode, kot so bile uporabljene pri varovanju klasičnih narodnih manjšin. Velja pa jo smiselno uporabiti, zlasti z vidika uresničevanja ciljev manjšinskega varstva.

⁷ Glej na primer: Migrant Integration Policy Index. British Council and Migration Policy Group, 2017.

⁸ Glej na primer: Felix Linnemann, Christoph Pan, *Fundamental Rights of Ethnic Groups in Europe*. *Europa*, 42, Bruamiller, Wien, 1992, 78.

Utrinki iz razmišljanj anketirancev ...

Rada bi povedala, da sem zadovoljna, ker živim v Sloveniji. Imam občutek varnosti, urejenosti (vem kaj so moje pravice in obveznosti), socialne sigurnosti ... že 16 let živim v Sloveniji in sem se potrudila, da bi se naučila jezika, tako jaz kot otroci. Mislim, da mi je to uspelo in Slovenci, ki živijo v mom kraju, to znajo cenit. S ponosom povem, da se s Hrvaške doma, da živim v Sloveniji in da spoštujem, državo in ljudi kjer živim. Pripadnikom drugih etnični/narodnih skupnosti pa zamerim, ker se ne potrudijo dovolj, da bi se naučili jezika in običajev države kjer živijo in »hrepenijo« po državi iz katere so odšli, da bi tukaj našli boljše življenje.

Po mojem mnenju, bo preteklo precej časa dokler bo slovensko prebivalstvo (ne pa vsi) začelo obravnavati ostale »etnične skupine« kot sebi enake. Sploh mi ni niti približno jasno zakaj se slovensko prebivalstvo ima za nekaj »več vrednega«!!!! Ali je to mogoče kompleks malega naroda! Če dam na tehtnico pozitivne in negativne karakteristike omenjenega prebivalstva, mislim, da bi negativna stran prevladala! Poudarjam, da sploh ne mislim, da su druge »etnične skupine« brez napak! Ne, zares! Sožitje, kje si!

Upam samo, da se bodo v prihodnje odnosi (med različnimi skupnostmi v Slo) spremenili na bolje, da bodo tudi naši otroci imeli enake možnosti zaposlitve, napredovanja, kariere kot otroci Slovencev, torej kljub temu, da že obstaja prepev diskriminacije, neprimerni odnosi tudi danes obstajajo, čeprav to ne bi smelo vplivati na zaposlitve in osebni razvoj nas priseljencev in naših otrok, ki so konec koncev rojeni prav tu.
Vsi enaki, vsi enakopravni, vsi enaki pred zakonom!!!

cena: 24,99 EUR

97896164159326